

Brazil csapatok figyelik 2006-ban, az ENSZ-parancsnokság alatt a politikai erőszak dúlta Haitin az országos választásra felsorakozó embereket. Az ENSZ-békefenntartók végül 2019-ben elhagyták Haitit, miután 15 évet töltöttek a karibi országban

Mikor avatkozhatnak be államok más országok belügyeibe?

Az államok függetlensége régóta a nemzetközi törvények alapvető része, amit az ENSZ Alapokmánya biztosít, de lehetnek olyan helyzetek, amikor egy humanitárius krízis megakadályozása érdekében nemcsak megengedett, de elengedhetetlen is a közbeavatkozás?
Öt szakértő vitatja meg a nemzetközi fellépés lehetőségeit

Geraint Hughes

„Minden ilyen esetben mindkét tábor nemzetközileg elfogadott és az ENSZ-tagállamok által megerősített elvekre hivatkozik”

Az ENSZ Alapokmánya (1945. június 26.) egyértelműen rögzíti a tagállamok önállóságát és egyenjogúságát. A beavatkozás kritikusai szerint a békés világrend alapja, hogy minden nemzetnek joga van a saját belügyeit mindenféle külső beavatkozás nélkül intézni. Ennek az elvnek bármilyen megsértése maga után vonja a nemzetközi béke és biztonság megbontásá-

nak lehetőségét, és belháborúhoz vezet, mint azt az Egyesült Államok és Anglia 2003-as iraki inváziója és Szaddám Huszein eltávolítása utáni események is alátámasztják.

Erre az ellenérv, hogy a beavatkozás vagy stratégiai, vagy morális szükség lehet, ahogy a második világháború során történt, amikor a szövetségesek ragaszkodtak Németország feltétel nélküli megadásához. A náci által elkövetett tömeggyilkosságok – elsősorban a holokauszt – miatt született meg az 1948-as genocídium-egyezmény, amely kimondja, hogy a nemzetközi közösségnek morális kötelessége közbeavatkozni, hogy meggátolja az emberiség elleni jövőbeni bűntetteket. Újabban a 2005. szeptember 14–16-i ENSZ-csúcstalálkozó megerősítette, hogy a tagállamoknak védelmi felelőssége (Responsibility to Protect – RtoP) van, amit a NATO 2011-ben ürügyként használt fel a líbiai közbeavatkozáshoz, amely végül Moammet Kadhafi eltávolításához vezetett.

A Szíriában zajló polgárháború ügyében Bassár el-Aszad támogatói (főleg Oroszország és Irán) azzal érvelnek, hogy a kormány elleni külső közbeavatkozás alapvetően törvényt sértő, és tovább destabilizálná a Közel-Keletet. El-Aszad emberiség ellenes bűnei, mint például a vegyi fegyverek bevetése civilek ellen, azonban veszélyeztethetik a világ békéjét és biztonságát a szíriai menekültválság és az úgynevezett Iszlám Állam kialakulása által okozott káosz miatt.

Minden ilyen esetben mindkét tábor nemzetközileg elfogadott és az ENSZ-tagállamok által megerősített elvekre hivatkozik, és a nemzeti önállósággal kapcsolatos, összeegyeztethetetlen nézőpontokra építve érvel: vajon az minden kormánynak tökéletes védelmet nyújt-e, vagy a nemzetközi közösség megkérdőjelezheti-e ezt a védett státuszt az RtoP, a védelmi felelősség nevében?

Geraint Hughes a King's College London diplomácia- és hadtörténet-professzora

Katharina Rietzler

„Az amerikai külpolitika vezetői úgy vélték, hogy a demokrácia terjesztésének érdekében Amerikának joga volt beavatkozni”

Amerika beavatkozásellenes politikai hagyományai egészen a köztársaság kezdeti időszakáig nyúlnak vissza. Ezt 1821-ben John Quincy Adams, az Egyesült Államok külügyminisztere fogalmazta meg legközelebb, amikor kijelentette, hogy Amerika „nem megy külföldre, hogy elpusztítandó szörnyeket keressen”. Azonban az Egyesült Államok – vélt kötelességétől hajtva, hogy

benépesítse a kontinenst – terjeszkedni kezdett, erőszakosan beavatkozott az óslakos népek, a Mexikót és az Észak-Amerikát gyarmatosító európai birodalmak ügyeibe is.

Az amerikai politikusok a 19. század végére a humanitárius közbeavatkozás mellett tették le a voksukat. William McKinley elnök „az emberiség ügyéről” beszélt, amikor 1898-ban úgy döntött, hogy megtámadja Kubát. Amerika győzelme a Kubát gyarmatosító Spanyolország felett azt jelentette, hogy világhatalommá vált, Kuba protektorátus lett, Guantanamo Bay pedig a ma idegen országok területén található több mint 600 amerikai támaszpontból álló hálózat egyik bázisaként működik.

A spanyol–amerikai háború a latin-amerikai és a karib-tengeri beavatkozások hosszú sorának első lépése volt; ezeket amerikai gazdasági, stratégiai okokkal, valamint azzal indokolták, hogy így tartják távol a nyugati féltékétől a gyarmatosító hatalmakat. Az amerikai külpolitika vezetői úgy vélték, hogy a demokrácia terjesztésének érdekében Amerikának joga volt beavatkozni. A hidegháború idején a Szovjetunióval való konfrontáció következtében történt számos amerikai beavatkozás két leggyakrabban előkerülő magyarázata a demokrácia terjesztése és a humanitárius segítségnyújtás volt.

Manapság John Quincy Adams és a be nem avatkozás politikája újra egyre népszerűbb az Egyesült Államokban, ami részben a 9/11 után vívott hosszú, és költséges afganisztáni és iraki háborúknak, illetve a közelmúltban lezajlott, humanitárius katasztrófával végződő, jemeni amerikai beavatkozásnak köszönhető.

Még ennél is fontosabb, hogy a politikai spektrum teljes hosszában egyre megkérdőjelezhetőbbé válik az a nézet, hogy az Egyesült Államoknak akkor is be kell avatkozni, ha Amerika biztonsága nem forog közvetlen veszélyben.

Katharina Rietzler történész, a Sussex Egyetem oktatója

Füstbe és lángokba borult bagdadi épületek az Egyesült Államok iraki főváros elleni légitámadását követően, 2003 márciusában. Az Amerika vezette iraki invázió 2003-ban megdöntötte Szaddám Huszein rezsimjét, amit egy évig tartó erőszak, nyugtalanság és polgárháború követett

REUTERS/BRIDGEMAN

Az amerikai *Puck* magazinban 1898-ban megjelent politikai karikatúra, amely azt sürgeti, hogy az Egyesült Államok szabadítsa meg Kubát a rossz spanyol kormányzástól. „A spanyol-amerikai háború a latin-amerikai és a karib-tengeri beavatkozások hosszú sorának első lépése volt”, állapítja meg Katharina Rietzler

Rosemary Foot

„A védelmi felelősség felhatalmazás olyan dilemmákat vetett fel, amelyekre nincs minden kétséget kizáró válasz”

Az ENSZ Alapokmánya tartalmazza az állam szuverenitásának tiszteletben tartását, és hangsúlyozza az államok belső joghatóságának körébe tartozó ügyekre történő beavatkozás tilalmának az elvét. De 1999-ben az ENSZ főtárgya, Kofi Annan kijelentette, hogy a globális közösség nem tűrheti és nem nézheti tétlenül az emberi jogok durva és szisztematikus megsértését, és ezzel úgy definiálta újra az államok szuverenitását, hogy az magában foglalja az egyén szuverenitását is. A 2005 szeptemberében New Yorkban tartott eddigi legnagyobb, állam- és kormányfők részvételével zajló találkozón az ENSZ tagállamai, bár vonakodva, de megállapodtak a tömeges atrocitások – népirtás, háborús bűnök, etnikai tisztogatás és emberiség ellenes bűnök – áldozatául esett népek iránti védelmi felelősségről, az RtoP-ról.

Azt az elgondolást is támogatták, hogy a nemzetközi közösségnek segítenie kell az országokat egy olyan rendszer kiépítésében, amely diplomáciai, humanitárius és más békés eszközökkel előzi meg a visszaéléseket. Ha azt tapasztalnák, hogy bizonyos országok „látványosan elhanyagolják” védelmi kötelezettségeiket, a külső szereplők kötelessége, hogy „aktuális és határozott választ adjanak”, amennyiben erre megbízást kapnak az ENSZ Biztonsági Tanácsától.

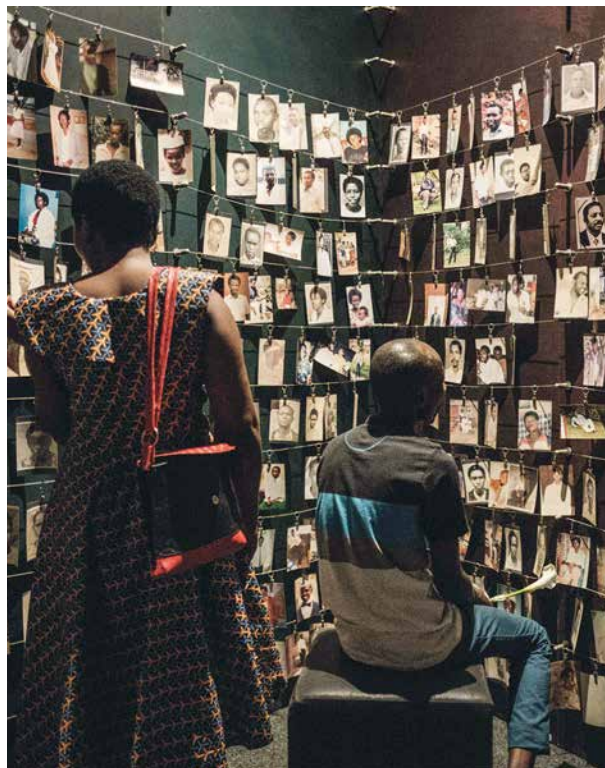
Az az elgondolást is támogatták, hogy a nemzetközi közösségnek segítenie kell az országokat egy olyan rendszer kiépítésében, amely diplomáciai, humanitárius és más békés eszközökkel előzi meg a visszaéléseket. Ha azt tapasztalnák, hogy bizonyos országok „látványosan elhanyagolják” védelmi kötelezettségeiket, a külső szereplők kötelessége, hogy „aktuális és határozott választ adjanak”, amennyiben erre megbízást kapnak az ENSZ Biztonsági Tanácsától.

A nemzetközi beavatkozás elfogadása adja tehát a védelmi felelősség, az RtoP jelentőségét, amely a lakosság védelmének „nyilvánvaló elmulasztása” esetén lehetővé teheti az erő alkalmazását is, abból a feltételezésből kiindulva, hogy nincs szükség a kormány hivatalos beleegyezésére.

Sokan úgy vélik, hogy az RtoP-t csak szelektíven és akkor alkalmazzák, ha a világpolitikában részt vevő hatalmak érdekei úgy kívánják, és amennyiben humanitárius célból katonai erőt használnak, a veszélyeztetett népesség helyzete még rosszabbra fordul. Amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2011 márciusában Líbiában alkalmazta az RtoP-t, az Kadhafi ezredes hatalmának megdöntését, és végül az államfő meggyilkolását eredményezte. Noha kevesen fájlalták gyilkos uralma megszűnését, a líbiai lakosság számára nem egyértelműen lett pozitív a végeredmény.

Az RtoP olyan etikai dilemmákat vetett fel, amelyekre nincs minden kétséget kizáró válasz.

Rosemary Foot az Oxford Egyetem politikai és nemzetközi kapcsolatok tanszékének professzora és kutatója

Látogatók nézik a ruandai Kigaliban történt népirtás emlékművénél az 1994-ben elkövetett atrocitások áldozatainak fényképeit. A hutu szélsőségesek a becslések szerint 800 000 tuzsi és mérsékelt hutu nemzetiségű embert gyilkoltak meg. Az ENSZ-csapatok nem kaptak felhatalmazást Ruandában, hogy beavatkozzanak

Koszovói menekültek 1999 áprilisában Dél-Szerbiában. Az ENSZ nem adott felhatalmazást a NATO beavatkozására a koszovói albánok elleni szerb támadások után, és ez megmérgezte a viszonyt Oroszországgal

Geoffrey Roberts

„Az úgynevezett humanitárius beavatkozások következményei kivétel nélkül katasztrofálisak”

Néhányan úgy vélik, hogy az emberi jogok megsértésével elveszítik a belügyekbe való be nem avatkozás jogát. Még ennél is radikálisabb az a nézet, hogy csak a nyugati liberális demokráciák normái szerint „jónak” tekintett államok érdemlik meg a szuverenitást. Ez a logika támasztja alá a liberális intervencionizmust – vagyis a nyugati értékek kiterjesztését más álla-

mokra katonai eszközökkel. Az úgynevezett humanitárius beavatkozások akaratlan következményei minden esetben katasztrofálisak. Nézzük tehát tétlenül, hogy kormányok népiertást követnek el és kegyetlen diktátorok elnyomják saját polgárait? Igen, megtehetjük. És meg is kell tennünk, ha el akarjuk kerülni a bizalmatlanságot, a szuverenitás nélküli rendszerek beavatkozását és zűrzavarát. Ez egyáltalán nem gátolja meg az államok vagy nemzetközi közösségek számára, hogy tiltakozzanak az emberi jogok megsértése ellen. Mint ahogy a nemzeti határokon kívül élő polgárok akcióit sem, hogy támogassák az elnyomott egyéneket vagy csoportokat.

Kétszáz évvel ezelőtt John Quincy Adams, az Egyesült Államok külügyminisztere megjegyezte, hogy miközben Amerika szabadságot és függetlenséget kívánt minden államnak, hangjának ereje és a példája volt, ami elősegítette az ügyet, nem pedig a katonai erő alkalmazása. A liberális intervencionizmus ellenzői gyakran nevezik elzárkózáspártinak az ilyen nézeteket. De a szuverenitás nem holmi kiagyalt elgondolás. Inkább az államok közötti kapcsolatokból keletkező organikus fejlődés eredménye, amely segít létrehozni a közös szokásokkal, intézményekkel és viselkedésmintákkal rendelkező államok nemzetközi közösségét. Még egy látszólag sikeres humanitárius beavatkozásnak is, mint a NATO beavatkozása volt Jugoszláviában 1999-ben, megvan a maga árnyoldala. Bár az intervenciót a Koszovó elleni támadások motiválták, mind a szerbek, mind az albánok követtek el atrocitásokat. A NATO bombázásai kikergették a szerbeket Koszovóból, de egyúttal 200 000 szerbnek kellett elmenekülnie az országból. A NATO akcióját nem támogatta az ENSZ, és ez a lépés megmérgezte a nyugati kapcsolatokat Szerbia szövetségeseivel, Oroszországgal. Koszovó nemzetközileg elszigetelt maradt, és elszakadása precedenst teremtett: Oroszország erre hivatkozott 2014-ben, amikor a Krím különvált Ukrajnától.

Geoffrey Roberts az írországi

University College Cork professor emeritusa

J. Simon Rofe

„Ma is sok olyan vetülete van a 21. századi életnek, ahol nincs értelmük a határoknak: például az online tér vagy a világűr”

Az ENSZ Alapokmánya szerint: „A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az Egyesült Nemzeteket arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzanak, amelyek lényegileg valamely állam belső joghatóságának körébe tartoznak [...]”. Ezek szerint válság esetén, vagy amikor az államapparátus üldözi saját népét – mint Kambodzsában 1975 és 1979 között,

amikor több mint másfél millió ember vesztette életét –, más államok nem sétálhatnak egyszerűen be, hogy „segítsenek”.

Ez az álláspont a szuverenitás elvére helyezi a hangsúlyt, ami a legtöbb ember számára egy bizonyos terület feletti uralmat jelent. Gyakran úgy gondolunk ezekre, mintha a térképre rajzolt határok lennének, de ez nem mindig volt így. Volt idő, amikor az emberek szükségtelennek tartották az államközösségek közötti határokat – amelyeket ma országoknak vagy nemzetállamoknak nevezünk. A 21. századi életnek ma is sok olyan vetülete van, ahol nem léteznek határok: például az online tér vagy az űr. Mindazonáltal az államok féltékenyen őrzik „szuverenitásukat”. Újból az ENSZ Alapokmányára hivatkozunk: az 51. Cikk kijelenti, hogy „A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát [...]”. Talán nem meglepő, hogy ez az Alapokmány legtöbbet idézett cikke. Mégis, az ENSZ két leggyakrabban említett katonai beavatkozása – a koreai 1950–1953-as hadművelet, valamint 1990–1991-ben Irak kiűzése Kuvaitból – az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatának égizse alatt történt (a 42. Cikk értelmében). Sokszor katonai értelemben gondolnak az intervencióra: tankok gurulnak át a határ ellenőrzőpontjain, mint 1956-ban Magyarország és 1968-ban Csehszlovákia szovjet megszállása idején, vagy pedig sikertelen államok életébe való beavatkozásként humanitárius válságok alkalmával, mint amilyen az UNITAF Újjáéledt Remény Hadművelete volt 1992–1993-ban Szomáliában, de manapság inkább az a realitás, hogy a beavatkozás nemzetközi pénzüpiaci vagy online eszközökkel történő nyomásgyakorlást jelenti. Még tovább bonyolítja a képet, hogy míg más országok egyre ritkábban avatkoznak be, az olyan szereplők viszont egyre gyakrabban, akik csak korlátozott kapcsolatban vannak azokkal az országokkal, amelyek határain belül tartózkodnak az adott pillanatban.

J. Simon Rofe a SOAS University of London docense